

LOUIS ALTHUSSER'İN DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI EKSENİNDE DARÜLELHAN***Darülelhan on the Axis of Louis Althusser's Ideological State Apparatuses*****Volkan KAPTAN *****ÖZ**

Louis Althusser perspektifinde ideoloji insan yaşamıyla başlar ve ideoloji anlayışının vücut bulması, Devletin Baskı Aygıtları ile Devletin İdeolojik Aygıtları aracılığıyla gerçekleşir. Devletin İdeolojik Aygıtları arasında ise toplum özelinde okul, kilise, dernek, sendika yer alır. Althusser perspektifinde Devletin İdeolojik Aygıtları olarak eğitim kurumları devletin ideolojisini yayma adına bilhassa önem arz eder. Türk toplum yapısı göz önünde bulundurulduğunda gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet Döneminde bilhassa kültür özelinde birçok eğitim kurumu Devletin İdeolojik Aygıtı olarak resmî ideolojinin söylemini ve ütopyasını vücuda getirmek adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve erken cumhuriyetin başlarında kurulan Darülelhan da bu minvalde Devletin İdeolojik Aygıtı olarak faaliyetlerini gerçekleştirmiş bir kurum hüviyetindedir. Bu çalışma Althusser'ci bir bakış açısıyla cumhuriyet döneminde devletin ideolojik aygıtı olarak tasarlanan Darülelhan'ın Batılılaşma yolundaki ütopyasını ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırmalardan literatür taramasına dayalı gerçekleştirilmiştir. Darülelhan'ın Osmanlı Devleti döneminde kuruluş amacının hem Türk müziği hem de Batı müziğine dayalı düalist bir anlayış olduğu dikkat çekerken, bilhassa erken cumhuriyet döneminden başlayarak cumhuriyet resmî ideolojisinin söylemleri doğrultusunda Batılı tarzda bir kimliğe büründüğü müşahade edilir. Darülelhan'la birlikte Batılılaşma gayesi gerçekleştirilmeye çalışılırken aynı zamanda kurumun gerçekleştirdiği derleme faaliyetleriyle birlikte Orta Asya kökenli bir kimlik olgusu yaratma düşüncesi de hâkim politik söylem haline dönüşür.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Althusser, İdeoloji, Darülelhan, Devlet.

ABSTRACT

In Louis Althusser's perspective, ideology begins with human life and the embodiment of ideological understanding takes place through the state's repressive apparatuses and the state's ideological Apparatuses. Among the state's ideological apparatuses are schools, churches, associations and unions in society. In Althusser's perspective, educational institutions are particularly important as the state's ideological apparatuses in terms of spreading the state's ideology. When the structure of Turkish society is considered, many educational institutions, especially in the Ottoman and Republican periods, have carried out activities to bring into being the discourse and utopia of the official ideology as the state's ideological apparatus. *Darülelhan*, which was established in the late Ottoman Empire and the early republic, is also an institution that carried out its activities as the state's ideological apparatus in this context. This study aims to address the utopia of *Darülelhan*, which was designed as an ideological apparatus of the state during the republican period from an Althusserian perspective, on the path to Westernization. The study conducted based on qualitative research and literature review. While it is noteworthy that the purpose of establishing *Darülelhan* during the Ottoman Empire was a dualistic understanding based on both Turkish music and Western music, it is observed that it took on a Western-style identity in line with the discourses of the official ideology of the republic, especially starting from the early republican period. While the aim of Westernization was being tried to be realized with *Darülelhan*, at the same time, the idea of creating an identity phenomenon of Central Asian origin became the dominant political discourse with the compilation activities carried out by the institution.

Keywords: Music, Althusser, Ideology, *Darülelhan*, State.

EXTENDED ABSTRACT

Ideology is a term used in an epistemological context to describe the science of ideas (idea-ology) with the aim of revealing the sources of conscious thoughts and ideas. In Louis Althusser's perspective, ideology begins with human life. According to Althusser, the dominant group needs an ideology to reproduce itself. It also needs some devices to spread and instill this ideology. According to Althusser, the realization of the understanding of ideology occurs through the State's Repressive Devices and the State's Ideological Devices. Among the ideological apparatuses of the state, in society, there are schools, churches, associations and unions. These ideological devices may differ depending on the state. In Althusser's perspective, educational rules as ideological devices of the state are particularly important in spreading his ideology in this sense. In Althusser, he expresses the ideological status of the dominant regime of the Church in its place in the daily world. During the cultural republic period, where the structure of Turkish society did not need to be taken into consideration, many educational institutions, especially in private, were active to show the explanation and utopia of the official ideology as the ideological apparatus of the State. Darülelhan, which was established in the last periods of the Ottoman Empire and the beginning of the early republic, is an institution that carried out its activities as the Ideological Device of the State. When the period from the systems of Darülelhan to the declaration of the republic is evaluated, it is observed that a dualist approach based on both Western and Turkish style was adopted. In the case of Turkish music, it is known that Turkish music works were notated and published by Rauf Yekta Bey, the head of the Classification and Determination Committee. However, with the republic, this situation is reversed and can be turned into an ideological performance of Darülelhan. This unity puts Turkish music in the background and a Western-centered understanding accepted as an ideology. Likewise, the establishment of the Music Teacher's School for the purpose of providing Western music education after the proclamation of the Republic is a registration of the official technology of the Darülelhan's separation regime from the Turkish music department in 1926. The main purpose at this point is the dissemination and modernization that the teachers pursue in the West with an orientalist perspective. The main dynamic behind the abolition of Turkish music in Darülelhan and its removal from the education curriculum throughout the country lies in Ziya Gökalp's declaration of Eastern music as sick and non-national in order to create national music. While it is noteworthy that the purpose of establishing Darülelhan during the Ottoman Empire was to be a dualist structure with an understanding of both Turkish music and Western music, it is observed that it took on a Western-style identity in line with the discourses of the official ideology of the republic, especially starting from the early republican period. Therefore, one of the main functions of using Darülelhan as an ideological device of the Republican regime on the axis of Westernization is to create an environment of polarization in the context of creating an other as Ottoman music in Turkish social structure. Therefore, within the Turkish social structure, a hierarchy emerges around Turkish music, and while Western music is at the top of this hierarchy, Ottoman music is positioned at the bottom. Another function of Darülelhan, as the ideological apparatus of the state, in the name of the official ideology of the republic, is to show that Ottoman music has a monophonic structure and that this monophony does not represent democracy and free thought, and that it is a management approach that attaches importance to democracy both in the political and cultural fields by carrying out activities to spread polyphonic Western music. Another function that is tried to be created through Darülelhan is the idea of getting rid of the Ottoman identity and the pejorative meanings attributed to it through music and creating an identity phenomenon of Central Asian origin with the compilation activities. The Westernization policy, which is tried to be carried out by the official ideology as the ideological apparatus of the

state, is, in Gramsci's words, a policy based on consent. Ensuring that the official ideology penetrates society is primarily achieved through educational programs. This study aims to discuss, from an Althusserian perspective, the utopia of Darülelhan, which was designed as the ideological apparatus of the state during the Republican period, on the path to Westernization. The study was carried out based on literature review from qualitative research.

İdeoloji, insan düşüncesi, görüşü ve inancı çerçevesinde şekillenir. Bu bağlamda ideoloji, “bilinçli düşünce ve fikirlerin kaynaklarını açığa çıkarmak amacıyla fikirler bilimini (idea-oloji)” açıklamak için epistemolojik bağlamda kullanılmış bir terimdir (Sucu, 2012: 31). İdeolojinin fonksiyonel açıdan ilk kullanımının Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıktığı müşahade edilir. Althusser perspektifinde insan yaşamıyla başlayan ideoloji, birçok farklı disiplin içinde yer alır ve bu manada ideolojiye farklı anlamlar yüklenir. İdeolojiye yüklenen anlamlar belirli bir topluluğa ait “inançlar sistemi, yanlış bilinç ve anlam ve fikir üretimidir” (Fiske, 2003: 212).

Marx perspektifinde ekonomik bir süreç olarak ele alınan ideoloji, Gramsci’de hegemonya olarak karşımıza çıkar. Althusser için ise ideoloji yapı özne ilişkisi içinde yapının özne üzerindeki tesiridir. Bu çerçevede ideoloji hem bir yarı maddi varlık hem de toplum özelinde okul, kilise, dernek, sendika gibi ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’ aracılığıyla vücut bulmaktadır (McLellan, 2009: 34). Türk toplum yapısı özelinde ele alındığında Fransız İhtilali sonrasında bilhassa 1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın kapatılması ve akabinde kültürel manada ortaya çıkan gelişmelerle Osmanlı’dan cumhuriyete uzanan Batılılaşma, modernleşmenin Darülelhan gibi bazı kurumlar üzerinden sağlanmaya çalışıldığı ve bilhassa Darülelhan kurumunun gerek erken Cumhuriyet dönemindeki Jön Türkler gerekse cumhuriyetin ilanı ile beraber Althusser’in deyimiyle devletin ideolojik aygıtı konumuna dönüştüğü müşahade edilir.

Cumhuriyet resmî ideolojisi ekseninde Darülelhan, Batılılaşma hedefi uğruna ilk kuruluş amacı olan Osmanlı/Türk musikisini korumak ve gelecek nesillere aktarmak gayesinden hızla uzaklaşır ve cumhuriyetin milli musiki yaratma politikası adına uygulamalar yapan bir kurum haline dönüşür. Bu minvalde Darülelhan milli musiki yaratma ütopyası özelinde Batılı tarzda eğitim almış öğretmenler yetiştirmek üzere bir politika izler. Dolayısıyla devletin siyasi amaçları doğrultusunda bir amaca hizmet etmek üzere kültür ekseninde Batılı tarzda paralel bir anlayış şiar edinilir. Devletin ideolojik aygıtına dönüşen Darülelhan kurumu üzerinden Türk müziği bir bakıma ötekileştirilir ve Osmanlı kimliği ile ilişkilendirilen olumsuz tutumlardan self oryantalist bir perspektifle sıyrılmaya çalışılır. Bu minvalde Darülelhan heyeti tarafından 1926-1927-1928 ve 1929 yıllarında yapılan derleme faaliyetleriyle birlikte Orta Asya kökenli bir kimlik olgusu yaratılmak istenir. Darülelhan’ın faaliyetlerine bakıldığında her ne kadar ilk planda Şark ve Garp musikisi şeklinde düalist bir anlayışla eğitim programına sahip olsa da 1923 yılından sonra şark musikisi bölümünün kapatılması ile birlikte devletin ideolojik aygıtı konumunda Batı ağırlıklı bir kurum hüviyetine büründüğü görülür. Dolayısıyla bu doğrultuda gerçekleştirilen faaliyetler Osmanlı musikisine yönelik olarak gerçekleşir ve cumhuriyet ideolojisi ekseninde bir aygıt olarak Osmanlı yok hükmünde sayılır. Osmanlı’nın yok sayılması, Batılı tarzda bir eğitim anlayışının şiar edinilmesi gibi gerçekleştirilen tüm uygulamalar politik bir biçimde Batılılaşma ve modernleşmenin izdüşümünü yansıtmaktadır. Dolayısıyla Batılılaşma ve modernleşme paradigmaları ekseninde gerçekleştirilen girişimler ise Darülelhan’ın politik bir kurum hüviyetine bürünmesine sebebiyet vermektedir. Bu çerçevede Türk musikisi bölümünün ilga edilmesi ve Tasnif ve Tespit Heyeti kurulması, Türk musikisi geleneğine zarar verir ve Türk musikisinin dinamikliğini yitirmesine neden olur. Dolayısıyla ortaya konan politik uygulama bir bakıma Türk musikisinin geçmişe ait bir kalıntı malzemesi olarak telakki edilmesini de beraberinde getirir ve bu durum dönemin şartları içinde Türk musikisinin ölü, hükmünü kaybetmiş bir müzik olarak görülmesine yol açar. Bu çalışmada Osmanlı Devleti döneminde kurulan ilk konservatuvar hüviyetindeki Darülelhan kurumunun, cumhuriyet rejimi ile birlikte Althusserci bir tabirle devletin nasıl bir ideolojik aygıtı konumuna dönüştüğünün belirlenmesi amaçlanmaktadır.

İdeoloji Kavramına Genel Bir Bakış

İdeoloji kavramının sosyal bilim literatüründe geniş bir kullanım sahasına sahip olduğu müşahade edilir. Failin dünya görüşünü yansıtan ideoloji hem olumlu hem de olumsuz anlamlar ihtiva etmektedir. Gerek siyasal, inançsal gerekse sosyokültürel manada bir düşünce sistemi olarak ideoloji, etimolojik açıdan “iki Latince sözcük olan idea (düşünce) ve logy (bilim) sözcüklerinin birleşiminden ortaya çıkan yeni bir sözcüktür” (Topakkaya, 2007: 165). Sosyal bilimler literatüründe ideoloji kavramını ilk kullanan kişi ise Destutt de Tracy’dir. Destutt de Tracy’ye göre ideoloji, epistemik bağlamda bir düşünceyi açığa çıkarmak maksadıyla kullanılır (Sucu, 2012: 31). Tracy’nin temel savının dinamiği “doğa ve insan örtüşmesi” üzerinedir (Kargılı, 2021: 85). Andrew Heywood’a göre ise ideoloji “bazı tür organize politik davranış için temel sağlayan, az çok tutarlı fikirler” setidir (2017: 568). İdeolojinin fonksiyonel açıdan ilk kullanımı ise 1789 Fransız İhtilali sonrası gerçekleşir. “Devrim sonrası, ‘irrasyonel düşüncelere’ karşı” bir telakki başlar (Subaşı, 2018: 148). Bazı düşünürler tarafından rasyonalite dışı düşüncelerin toplumdan uzak tutulması hedeflenir ve bu doğrultuda da ideoloji temellendirilir.

Tarihsel süreç içinde ideolojiye yüklenen anlamların farklılaştığı müşahade edilir. Örneğin Napoleon Bonaparte’ın Aydınlanma ilkelerini “ideoloji” şeklinde ifade etmesiyle kavrama negatif bir anlam yüklenir. Benzer şekilde Bonaparte ile birlikte ideoloji “siyasi ve politik yüklü” bir hale gelir (Subaşı, 2018: 150). 17. yüzyılın son çeyreğinde ve 18. yüzyılda “doğru düşünceleri çağrıştırmının düzenli yöntemi” olarak tanımlanırken yakın zamanda ideoloji “doğru düşünce bilimi” şeklinde tanımlanır (Kazancı, 2006: 68). Daha önce de ifade edildiği gibi ideolojinin inançlar sistemi, doğru ya da bilimsel bilgi karşısında yanlış fikirler, anlam ve fikirler üretmenin genel süreci şeklinde farklı anlamlarda telakki edilmesinin temel sebebi Foucault tarafından “ideolojinin hermenötik (yorumsama) bağı” ile ilişkilendirilir (Vatandaş, 2018: 422). Marx’ın perspektifinden ideoloji iktisadi bir süreçtir. Bu doğrultuda Marx özelinde ideoloji, “gerçeklik hakkında bir yanılsama değil, onun bilinç düzeyindeki bir görünümü, maddi koşulların bir yansımasıdır” (Sucu, 2012: 32). Gramsci ise ideolojiyi hegemonya mefhumu özelinde şekillendirir. Gramsci özelinde hegemonya kavramı ise iki temel eksen üzerinde meydana gelir. Bunlardan birincisi iktidarın kendine bağlı olanlar üzerinde uyguladığı zora dayalı; diğeri ise iktidara bağlı olanlar tarafından rızaya dayalı biçimde gerçekleştirilir. Gramsci’nin temel savı ise ideolojinin aldatıcı olduğu yönündedir. Bu çerçevede Gramsci ideolojiyi bir mücadele alanı olarak telakki eder. Gramsci perspektifinde ideoloji; sanat, edebiyat, eğitim sistemi, kitle iletişimi, günlük dil ve popüler kültür olmak üzere birçok disiplinde kullanım sahasına sahiptir.

Louis Althusser’de İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Louis Althusser’e göre ideoloji insan yaşamıyla başlar. Dolayısıyla Althusser’e göre ideoloji bir hayat pratiğidir. Bir hayat pratiği olarak ideoloji genelde topluma özelde ise faile otomatik bir şekilde aşılanır. Bu manada tıpkı Marx’ın da dediği gibi “bilmiyorlar ama yapıyorlar” telakkisi ideolojinin kendisini yansıtmaktadır (Gülgün ve Sarı, 2024: 4). “Althusser, ideolojiyi toplumsal ilişkilerde işlevsel kılarak, üstyapıyı aktif bir uğrak haline getirir” (Bank, 2016: 23). Althusser ideolojiyi gerçeklik ve hayal çerçevesinde gerçekleşen bir ilişki üzerinden ele alır. Aynı zamanda ideoloji zihinsel bir oluşumdan ziyade maddi bir oluşumdur. İdeoloji gerçeklik ekseninde ortaya çıkmış imgesel bir ilişki ise imgesel ilişkinin bizatihi kendisi de maddidir. İdeolojinin somut olarak vücut olduğu saha ise devlet aygıtlarının pratikleridir.

Althusser'in temelde geliştirdiği düşüncenin Marksist ideolojiden etkilendiği müşahade edilir. Bu çerçevede Althusser, bireylerin içtimai rollerinin taşıyıcısı olarak mülhaza edildiği determinist bir toplum telakkisinin yanı sıra ideoloji ve bilim arasında bir ayrım oluşturur. Althusser'e göre ideoloji, bireyin zihinsel sürecinin bir mahsulüdür. Bu çerçevede ideoloji hem bir yarı maddi varlık hem de toplum özelinde okul, kilise, dernek, sendika gibi 'Devletin İdeolojik Aygıtları' aracılığıyla vücut bulmaktadır (McLellan, 2009: 34).

Althusser ideoloji ile ilgili üç kavram seti ortaya koyar. Bunlardan birincisi "ideolojinin tarihi yoktur", ikincisi "ideoloji bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayal ilişkilerini temsil eder, bu ilişkilerin tasarımıdır", üçüncüsü ise "ideoloji bireyleri özne olarak çağırır" (Kazancı, 2006: 72). Althusser'in ideolojisine bakıldığında temelde esin kaynağının Marx olmadığı, Gramsci olduğu müşahade edilir. Althusser ideoloji paradigmasında aynı zamanda ideolojiyi iktisadi yapı ve ilişkilerinin dışında tutar. Bu manada Althusser ideolojiyi sosyal ve felsefi bir sahada da ele alır. Althusser'e göre ideoloji "yapının özne üzerindeki" tesiridir (Kazancı, 2006: 69). Bu manada Althusser'de ideoloji, öznenin toplumsal yaşantısına etki eden bir unsurdur.

"İdeoloji yaymada kullanılan aygıtlar devletin olabileceği gibi devlet dışı da olabilirler. Devletin hem baskı aygıtları hem de ideolojik aygıtları vardır. Ama aralarında kesin sınır yoktur" (Kazancı, 2002: 58).

Althusser, 'İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları' adlı çalışmasında "üretim koşullarının sağlanabilmesi için üretimin koşullarının yeniden üretilmesi" gerekliliği üzerine eğilir (Özer, 2017: 570). Bunun yolu ise siyasal ve ekonomik iktidarı elinde bulunduran hegemonyanın ikna sürecinde yatmaktadır. Althusser'e göre her toplum nezdinde ideolojiyi yaymak ve aşlamak için başvurulacak araçlar vardır. Devlet kendi ideolojilerini bu ideolojik araçlar, aygıtlar vasıtasıyla empoze etmektedir. Althusser'in ideoloji anlayışının vücut bulması ise Devletin Baskı Aygıtları ile Devletin İdeolojik Aygıtları' aracılığıyla gerçekleşecektir. Bu çerçevede Althusser perspektifinde; "devlet, 'Devlet İktidarı' ve de 'Devlet Aygıtı'" şeklinde ikiye ayrılır.

Althusser, benzer şekilde Devlet Aygıtı'nı da ikiye ayırır. Bunlar, Devletin Baskı Aygıtı ve Devletin İdeolojik Aygıtları'dır. Althusser'e göre Devletin İdeolojik Aygıtları; aile, hukuk, siyaset, sendika, haberleşme organları (basın, radyo, televizyon), kültürel alanlardan oluşur (2003: 168-69). Devletin baskı aygıtı ise "hükümet, idare, ordu, polis, hapisaneler" olarak telakki edilmelidir (Bank, 2016: 25). Althusser, Devletin İdeolojik Aygıtları ile ideolojinin genel manada "doğası, yapısı ve işlevi üzerine analizler" gerçekleştirir (Abdulhekimoğulları, 2019: 29). Devletin İdeolojik Aygıtlarına bakıldığında eğitim kurumları bu manada devletin ideolojisini yayma adına bilhassa önem arz eder. Althusser, "Kilise'nin egemen devletin ideolojik aygıtı rolünü günümüzde okulun" üzerine aldığı ifade eder (2010: 182). Türk toplum yapısı göz önünde bulundurulduğunda gerek Osmanlı gerekse cumhuriyet döneminde bilhassa kültür özelinde birçok eğitim kurumu Devletin İdeolojik Aygıtı olarak resmî ideolojinin söylemini ve ütopyasını vücuda getirmek adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve erken cumhuriyetin başlarında kurulan Darülelhan da bu minvalde devletin ideolojik aygıtı olarak faaliyetlerini gerçekleştirmiş bir kurum olarak dikkat çekmektedir.

Darülelhan'ın Tarihine Genel Bir Bakış

Darülelhan, Osmanlı Devleti Döneminde kurulan ilk resmi müzik okulu olarak kabul edilir. Etimolojik olarak Darülelhan, "Nağmeler Evi" demektir (Özden, 2018: 97). Semantik açıdan ise müzik eğitimi verilen okul manasına gelir (Yavuz ve Bayrakçı, 2024: 288).

Darülelhan'ın kuruluş tarihi literatürde 1917 olarak yer alır. Darülelhan adı ise dönemin bürokratlarından olan Yusuf Ziya Paşa tarafından verilir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bilhassa I. Dünya Savaşı'nın olduğu yıllarda Darülelhan'ın kurulmuş olması amaçlanan eğitim planının sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel teşkil eden temel hadiselerin başında gelir. Daha sonraki süreçte ise 1923 yılında Maarif Nezareti'nin yetki sahasından çıkan Darülelhan, "İstanbul Şehremaneti'ne" bağlanır (Yavuz ve Özen, 2021: 35). Darülelhan'ın Mûsikî Encümeni ve Dârülelhan Talimatnamesi'nde yer alan kuruluş amacına bakıldığında ise şu bilgilere rastlanır: "mûsikî sanatının ilmî bir sûrette talim ve tedrisi ve mûsikîye ait âsâr-ı mutebere-i eslâfın neşr ve ihyâsı" hedeflenilmektedir (Takvim-i Vekâyî, 1335; akt; Kara, 2010: 24). Darülelhan'ın kuruluş amacında yer alan mezkûr üçüncü maddenin tamamına bakıldığında Darülelhan'da Şark ve Türk musikisi olmak üzere düalist bir anlayışın benimseneceği ve bu minvalde öğretmenler yetiştirileceği ibareleri de yer alır. Yine Darülelhan Talimatnamesi'nin üçüncü maddesindeki "millî mûsikîmizi inkırazdan [yok olmaktan] vikaye itmek [korumak] [...] Osmanlı mûsikîsinin zamanın zevk ve mizacına göre istihâlesinde [dönüştürülmesinde] mahiyet-i mahsusasını muhafazaya muktedir sanatkâr yetiştirmektir" ibaresi Darülelhan'ın Türk müziğini korumak adına adımların atılacağını ve bu minvalde sanatkârlar yetiştirileceğini ifade ettiği müşahede edilir (Öztürk, 2018: 150). Sonuç olarak Darülelhan'ın kuruluş amacına bakıldığında temelde Türk musikisinin korunması, gelecek nesillere aktarılması ve geleneğin aktarılması hususunda gerek sanatkâr gerekse öğretmen yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Darülelhan'da her ne kadar Türk musikisinin bahsi geçen gayeler doğrultusunda yaşatılması amaçlansa da Türk musikisi eğitiminin yanı sıra Batı müziği eğitimi de yer verildiği müşahede edilir. Bu çerçevede "Programda nazariyat, solfej, Türk dini musikisi, Türk musiki usulleri, Türk musiki aletleri, şan, viyolonsel, piyano, kompozisyon ve musiki tarihi" yer alır (Duman, 2017: 117). Eğitim süresi ise ilkokuldan sonra dört yıl olacak şekilde planlanır. Fakat dönemin şartları doğrultusunda meydana gelen Dünya savaşının etkisi nedeniyle erkeklere ait bölüm 1918 yılında kapatılırken, kadınlara ayrılan bölüm ise faaliyetlerini sürdürür. Daha sonraki süreçte 14 Eylül 1923 yılında İstanbul Valisi Haydar (Yuluğ) Bey ve Musa Süreyya Bey'in yönetiminde Maarif Vekaleti'nden ayrılıp İstanbul Valiliğine bağlanarak yeniden açılır. Yeni açılan Darülelhan'ın yönetmeliği değiştirilir ve Batı ağırlıklı bir anlayış şiar edinilir. Dolayısıyla ilk kurulduğu dönem benimsediği politikadan uzaklaşır. 1923 yılından sonra kurulan Darülelhan'ın Türk musikisi şubesi Rauf Yekta Bey, Refik Fersan Bey, Udi Sedat Bey (Öztoprak), Santuri Ziya Bey, Neyzen Emin Efendi, Kemani Nuri ve Mustafa Bey gibi muallimlerden; Batı müziği şubesi ise Zeki Bey (Üngör), Piyanist Hegei ve Radeaglia, Musa Süreyya Bey, Muhittin Bey (Sadak), Edgar Manas, Cemal Reşit (Rey) gibi muallimlerden meydana gelir. Şark musikisi bölümü kadın ağırlıklı iken, Garp müziği bölümü ise ağırlıklı olarak erkeklerden oluşur (Taşdelen vd., 2021: 835). Yine bu dönemde Darülelhan'ın gerek yayın gerekse araştırma faaliyetleri Türk musikisi adına bir dönüm noktası teşkil eder ve cumhuriyet rejiminden Darülelhan bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler neticesinde Darülelhan cumhuriyet döneminde ilk kez nota yayımı yapan kurum olarak nitelendirilir. Gerçekleştirilen nota yayımları Dârülelhan Mecmuası ve Anadolu Halk Şarkıları adı altında basılır ve gerçekleştirilen bu faaliyet Türk musikisinin korunması adına önemli bir adım olarak dikkat çeker.

1926 yılında Darülelhan özelinde faaliyetlerin arttığı ve şark musikisi bölümünün kapatıldığı müşahade edilir. Türk musikisi Tasnif ve Tespit Heyeti'nin faaliyetleri ile kısıtlanır. Fakat halk müziğine olan bakış açısı Darülelhan yönetimi özelinde farklıdır. Bu çerçevede Türk halk müziği adına Darülelhan tarafından gerçekleştirilen en önemli faaliyet 1926-27-28-29 yıllarında derleme gezileridir.

Türk halk müziği derlemeleri çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin yanı sıra Türk musikisinin korunmasına yönelik ortaya konan politikalar her ne kadar birbiriyle örtüşüyor gibi görünse de temelde Türk halk müziği adına gerçekleştirilen faaliyetlerin dinamiği farklıdır. Bunun yanı sıra benzer şekilde Darülelhan'ın kuruluşu ile ilgili temel gayenin her ne kadar Türk müziğinin canlanmasına yönelik bir çaba olduğu ifade edilse de ilerleyen süreçte 1926 yılında şark musikisi şubesinin kapatılması gibi ortaya konan politikalar modernleşme ve Batılılaşma eksenli bir düşüncenin sonucu olduğu yönündedir. Batılılaşma ve modernleşme paradigmaları ekseninde gerçekleştirilen girişimler ise Darülelhan'ın politik bir kurum hüviyetine bürünmesine sebebiyet vermektedir. Türk musikisi bölümünün ilga edilmesi ve Tasnif ve Tespit Heyeti kurulması, Türk musikisi geleneğine zarar vermiş Türk musikisinin dinamikliğini yitirmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ortaya konan politik uygulama bir bakıma Türk musikisinin geçmişe ait bir kalıntı malzemesi olarak telakki edilmesini de beraberinde getirir ve bu durum dönemin şartları içinde Türk musikisinin ölü, hükmünü kaybetmiş bir müzik olarak görülmesine sebep olur.

Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Ekseninde Darülelhan

Darülelhan'ın Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulması bir bakıma Osmanlı'nın Batılılaşma ve modernleşme amacı ekseninde bir çabanın ürünü olarak telakki edilir. Bu durum Osmanlı'dan cumhuriyete bir sürekliliğin olduğunu göstermesi açısından da manidardır. Bu doğrultuda erken cumhuriyet döneminde başlayan ve Darülelhan'ın kuruluş amacında Taşdelen vd.'nin (2021: 835) de ifade ettiği gibi gerek “müzik gelişmelerini memlekette duyurmak, milli musikiyi bozulmaktan kurtarmak ve muhafaza etmek” gerekse Türk müziğinin nesilden nesle aktarılmasını misyonunu yerine getirmek adına halk müziği derleme ve yayım faaliyetleri yapmak ibaresi Darülelhan'ın faaliyetlerinin temelinde cumhuriyet rejiminin kendi ideolojisini kültür üzerinden hayata geçirme politikasının bir mahsulüdür (Duman, 2017: 114). Dolayısıyla Darülelhan kurumu tarafından halk müziği derlemelerinin gerçekleşmesindeki temel dinamik milli musiki yaratma telakkisi adına halk müziğinin hammadde olarak kullanılması ve resmî ideolojinin Batılılaşma amacı ekseninde kendi fikirlerini Darülelhan kurumu üzerinden gerçekleştirmek istemesi üzerinedir. Bu minvalde Darülelhan, gerek erken cumhuriyet dönemi gerekse cumhuriyetin kuruluşundan sonra Althusser'ci bir ifadeyle devletin ideolojik bir aygıtı olarak derleme faaliyetlerini yürütecek bir kurum hüviyetinde etkin rol oynar.

Darülelhan'ın Batılılaşma ekseninde devletin ideolojik bir aygıtı olma durumu eğitim sahasında da ortaya çıkar. Darülelhan'ın devletin ideolojik aygıtı olarak eğitim boyutunu ise ders programında görmek mümkündür. Kolukıncı'nın (2014: 484) da ifade ettiği gibi Darülelhan, öğretmen yetiştirmek üzere kurulmuş bir okul hüviyetindedir ve bu öğretmen adayları Batılı bir eğitim anlayışından geçerek öğretmen olacaklardır. Bu durum Darülelhan encümeni tarafından öğretmen adaylarına “iyi ve tam nota öğretmek (solfej) müzik nazariyatını göstermek ve bunları herhangi bir besteyi, notasını kolaylıkla okuyabilecek bir hale getirmek, sesleri tabii ve fennî kabiliyet ve taksimata göre tanzim, tesviye ve tazyîf eylemek, teknik ve pratik metotlarla gına muallimi yetiştirmek” şeklinde ifade edilmektedir.

Yine Darülelhan'ın müfredat içeriğine bakıldığında hazırlanan ders planlarında talebelere “nota, solfej, usul öğretimi, ilâhiyat ve âyin-i şerif, müzik tarihi, bestekârlık ve çalgı” gibi derslerin verileceği belirtilir Taşdelen vd., 2021: 829). Eğitimin dört yıla ayrıldığı Darülelhan'da üçüncü ve dördüncü sınıflarda armoni dersi, her yıl verilmesi planlanan saz derslerinde ise piano, arp, viyolonsel ve altonun yer aldığı müşahede edilir (Kara, 2010: 31).

Darülelhan özelinde hazırlanan ders programında gam natürel, gam modere, vals, çeyrek ses gibi kullanılan terminoloji de manidardır. Çünkü bu durum Batı eksenli bir telakkinin izdüşümünü oluşturur. Darülelhan'ın devletin ideolojik aygıtı olma durumu aynı zamanda kurumun kendi yönetmeliği üzerinden de açıkça ortaya konur. Örneğin yönetmeliğin 41. maddesine göre Dârülelhan'da “mansur ahengi” şiar edinilir (Taşdelen vd., 2021: 835). Kimi araştırmacılar mezkûr tercihi Batı ve Türk müziği arasında herhangi bir icra esnasındaki oluşması beklenen uyum çabası olarak telakki etse de Mansur ahengi çerçevesinde düğah perdesinin Batıya öykünerek 440 Hz. frekansta akort edilmesi Darülelhan'ın ideolojik bir aygıt olarak Batılılaşma yolunda resmî ideolojinin hizmetinde bir kurum olduğunu gösterir. Türk müziği özelinde Tasnif ve Tesbit Heyeti başkanı Rauf Yekta Bey tarafından Türk müziği eserlerinin notaya alınıp yayınlandığı bilinse de (Berkman, 2018: 84) Darülelhan heyetinin derleme faaliyetlerinde Türk halk müziği eserlerini Avrupa Batı notası ekseninde notaya alması, Darülelhan'ın Batılılaşma yönünde devletin ideolojik aygıtı olduğunu göstermektedir (Erim, 2019: 18). Başka bir ifadeyle derleme faaliyetleri sırasında Darülelhan heyeti tarafından Türk halk müziği eserleri Batılı manada re majör vb. ton anlayışı ekseninde notaya alınır. Bu durum Darülelhan'ın Batılılaşma ekseninde notaya alma anlayışı üzerinden devletin ideolojik aygıtı olduğunu somut bir göstergesi mahiyetindedir. Çünkü geleneksel Türk müziğinde kullanılan Hamparsum nota sistemi yerine artık Batı'ya ait beş çizgili nota sistemi benimsenir. Dolayısıyla bu durum Türk müziği okulu olarak tasarlanıp kurulan Darülelhan'ın kuruluş amacı ile tamamen zıt bir görüntü sergiler. Ortaya çıkan bu zıtlık Darülelhan'ın Osmanlı musikisini koruma amacı ile kurulması ve cumhuriyet ile birlikte Osmanlı'nın dışlayarak halk müziği ve Batı müziği ekseninde bir oluşuma yönelmesi açısından da doruk noktasına ulaşır.

Darülelhan'ın kuruluşunda Türk müziğini koruma gibi bir gaye söz konusu iken ilerleyen süreçte ideolojik çabalar neticesinde başlangıcından farklı bir uygulama gerçekleştirilir. Darülelhan'ın kuruluşundan cumhuriyetin ilanına kadar olan bölüm değerlendirildiğinde hem Batılı hem de Türk müziği eksenli düalist bir anlayışın benimsendiği müşahade edilir.

Fakat cumhuriyet ile birlikte bu durum ters yüz edilir ve Darülelhan devletin ideolojik bir aygıtına dönüşür. Bu çerçevede Türk müziği ikinci plana atılır ve Batı merkezli bir anlayış ideolojinin yansıması olarak şiar edinilir. Keza cumhuriyetin ilanından sonra gerek Garp müziği eğitimi verilmek amacıyla Musiki Muallim Mektebi'nin kurulması, gerekse Darülelhan'ın 1926 yılında Türk müziği bölümünün kapatılması cumhuriyet rejimi resmî ideolojisinin bir aygıtı olduğunun tescili mahiyetindedir. Bu noktadaki temel gaye de muallimler vasıtasıyla öz oryantalist bir perspektifle Garp müziği yayma ve muasırlaşmadır.

Berkman, Darülelhan özelinde Türk müziğinin kaldırılmasının ve ülke genelinde eğitim müfredatından kaldırılmasının temel dinamiğinin Ziya Gökalp'ın milli musiki yaratmak adına Şark musikisini hasta ve gayri milli olarak ilan etmesinde yattığını ifade eder (2018: 88). Okan Murat Öztürk'e göre ise Garp ve Şark diyalektiğine sebebiyet veren bu durum “Jeune Türk ‘gündem’i içinde” şekillendirilir (2018: 148). Öztürk'e göre cumhuriyet resmî ideolojisi tarafından gerçekleştirilen mezkûr tüm uygulamalar Garp müziğinin yaygınlık kazanmasına yöneliktir. Gerek Darülelhan gerekse daha sonraki adıyla İstanbul Belediye Konservatuarı bu ideolojiyi yaymak adına bir aygıt, araç vazifesi görmektedir. Darülelhan isminin İstanbul Belediye Konservatuarına dönüşmesi başlı başına isim üzerinden devletin Batılılaşma gayesi ekseninde ideolojik bir aygıt olduğunun göstergesi konumundadır. Batılılaşma, modernleşme telakkisi adı altında Garp müziğinin devletin ideolojik aygıtı olarak

Darülelhan tarafından yaygınlık kazanması ise bir bakıma Batı medeniyetiyle olan organik bağın temsili olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

Darülelhan'ın cumhuriyet rejiminin ideolojik aygıtı olarak kullanılmasının temel fonksiyonlarından biri Türk toplum yapısında Osmanlı müziği olarak bir ötekinin oluşturulması bağlamında bir kutuplaşma ortamının yaratılmasıdır. Dolayısıyla Türk toplum yapısı özelinde Türk müziği ekseninde bir hiyerarşi ortaya çıkar ve bu hiyerarşinin başında Garp müziği yer alırken en altında ise Osmanlı müziği konumlandırılır. Devletin ideolojik aygıtı olarak Darülelhan'ın cumhuriyet resmî ideolojisi adına diğer bir işlevi ise Osmanlı müziğinin tek sesli bir yapıyı haiz olması ve bu tek sesliliğin demokrasi ve özgür düşüncüyü temsil etmediği savını, çok sesli Batı müziğini yaymak adına faaliyetlerde bulundurarak gerek siyasi gerekse kültür alanında demokrasiye önem veren bir yönetim anlayışı olduğunu göstermek istemesi adına gerçekleşir. Darülelhan üzerinden oluşturulmaya çalışılan diğer bir fonksiyon ise müzik üzerinden Osmanlı kimliğinden ve ona atfedilen küçültücü anlamlardan sıyrılma, yapılan derleme faaliyetleriyle birlikte Orta Asya kökenli bir kimlik olgusu yaratmak düşüncesidir. Devletin ideolojik aygıtı olarak resmî ideoloji tarafından yürütülmeye çalışılan Batılılaşma politikası Gramsci'nin tabiri ile rızaya dayalı bir politika şeklindedir. Resmî ideolojinin topluma nüfuz etmesinin sağlanması ise ilk planda eğitim programları üzerinden gerçekleşir.

SONUÇ

Bu makalede, Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak tanımladığı kurumlardan yalnızca bir tanesine odaklanılmıştır. Bu ideolojik aygıt müzik eğitimi üzerine kurulan bir kurum olan Darülelhan'dır.

Darülelhan kurumunun devletin ideolojik aygıtı konumunda faaliyetlerini sürdürmesi gerek eğitim sistemi, repertuar, biçim, çalgılar gerekse gerçekleştirdiği faaliyetler üzerinden gerçekleşir. Temelde Darülelhan kurumunun 1927 yılında Batılı tarzda bir ad alarak İstanbul Belediye Konservatuarı'na dönüşmesi Batılılaşma yönünde atılmış ideolojik bir tercih olarak dikkat çekmektedir. Eğitim boyutu ekseninde Darülelhan'da keman, piano, viyolonsel ve flüt gibi Batılı çalgıların eğitiminin verilmesi ve ud, ney gibi geleneksel Türk müziği çalgılarının arka planda kalması eğitim faaliyetleri üzerinden Darülelhan'ın Batılılaşma gayesiyle devletin ideolojik aygıtı olma durumunun diğer bir boyutunu teşkil etmektedir. Darülelhan'da verilen eğitimin Batı müziği eğitimi almış hocalardan seçilmiş olması da eğitimin içeriğinin Batılı normlara göre şekillendirildiğini göstermektedir.

Darülelhan'ın gerçekleştirdiği konserlerde Türk müziği eserlerinin yanı sıra Mozart, Beethoven gibi Batılı bestekarların eserlerine ağırlıklı yer vermesi ve Darülelhan'ın gerçekleştirdiği konserlerde repertuar özelinde Batı ağırlıklı bir tercihin yapılması da kurumun devletin ideolojik aygıtına dönüştüğünün örnekleri arasında yer almaktadır. Milli musiki yaratma ütopyası özelinde gerçekleştirilen derleme faaliyetleri sırasında görevlendirilen kişilerin de Batı eğitimi almış olmaları ve derlemelerde halk müziği eserlerini Batı nota sistemine göre gerçekleştirmeleri de Osmanlı'dan cumhuriyete resmî ideolojinin Darülelhan kurumu üzerinden uyguladığı Batılılaşma politikasını işaret etmektedir. Bu politik söylemin temel dayanak noktasını da müzik teşkil etmektedir. Darülelhan'ın heyetinin derleme faaliyetleri esnasında Hamparsum notası yerine Batı nota sistemini kullanması aynı zamanda Batı nota sisteminin yaygınlık kazanmasına da olanak sağlamakta ve bu durum da Türk müziğinde Türk sanat müziği ile Türk halk müziği arasında bir ayrımın yaşanmasına yol açmaktadır. Türk sanat müziği ve Türk halk müziği arasındaki bu ayrımın bakiyeleri sadece nota ile sınırlı kalmaz. Batı nota sisteminin yaygınlık

kazanması geleneksel aktarımın en temel bileşeni olan meşk sisteminin arka plana itilmesine yol açarken aynı zamanda müzik üzerinden bir ötekileştirme politikasının da önü açılır. Dolayısıyla Darülelhan'ın cumhuriyet rejiminin ideolojik aygıtı olarak kullanılmasının temel fonksiyonlarından biri Türk toplum yapısında Osmanlı müziği olarak bir ötekinin oluşturulması bağlamında bir kutuplaşma ortamının yaratılması yönünde gerçekleşir. Bu bağlamda Türk toplum yapısı özelinde Türk müzik kültüründe bir hiyerarşi ortaya çıkar ve bu hiyerarşinin başında Garp musikisi yer alırken en alt katmanda ise Şark musikisi konumlandırılır. Devletin ideolojik aygıtı olarak Darülelhan'ın cumhuriyet resmî ideolojisi adına diğer bir işlevi ise Osmanlı müziğinin tek sesli bir yapıyı haiz olması ve bu tek sesliliğin demokrasi ve özgür düşüncüyü temsil etmediği savını, çok sesli Batı müziğini yaymak adına faaliyetlerde bulundurarak gerek siyasi gerekse kültür alanında demokrasiye önem veren bir yönetim anlayışı olduğunu göstermek istemesi adına gerçekleşir.

Darülelhan kurumu üzerinden müzik, kimlik ve ideoloji inşa etme aracı haline dönüşür. Bu bağlamda Darülelhan, Türk ulus kimliğinin şekillendirilmesinde aktif rol oynayan bir kurum hüviyeti kazanır. Darülelhan, devletin ideolojik aygıtı olarak Batılılaşma ve modernleşmenin bir lokomotifini konumuna yerleşir. Bu manada uluslaşma aşamasında Batıdan bazı kültürel unsurlar ödünç alınır. Bu minvalde Batı menşeli klarnet ve keman gibi çalgılar kültürel transplantasyon örneği olarak Türk müziği içerisinde yaygın bir kullanım sahası bulur.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Abdulahkimoğulları, E. D. (2019). Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Bağlamında Fotoğrafın Kullanımı. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 2(1), 27-42.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji Louis Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bank, B. (2016). Althusser'in Düşüncesinde Toplum ve İdeoloji, *Amme İdaresi Dergisi*, 49(2), 1-38.
- Berkman, E. (2018). Dârülelhan'dan Konservatuvara Türk Makam Müziğinin Görünümü. *Konservatoryum*, 5(1), 77-95.
- Duman, O. Ö. (2017). Yüzüncü Yılında Darülelhan'dan Konservatuar'a Musiki Eğitimi ve Cumhuriyet Dönemi Modernleşme ile Musikinin Millileşme Meselesi Saray Müziğinden Salon Müziğine, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 16(61), 111-143.
- Erim, B. (2019). *Dârülelhan Nota Külliyyâtı Anadolu Halk Şarkıları 6 ve 7 Numaralı Defterlerin Günümüz Türkçesine Çeviri Aktarımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Çev. S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gülgün, B. ve Sarı, Y. (2024). Devletin İdeolojik Aygıtları Bağlamında II. Abdülhamid Döneminde Fransız Basınına Uygulanan Sansür ve Yasaklar, *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2(10), 1-15.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset*. (Çev. B. B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla, H. Y. Başdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Kara, A. (2010). *Bir Müzik Eğitim Kurumu Olarak Dârülelhan ve Mecmuası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Mûsikisi Anasanat Dalı, İstanbul.

- Kargılı, M. (2021). *Siyasi İktidarın Hukuki Meşruiyeti Bağlamında Louis Althusser'in Dia Kavramı ve Carl Schmitt'in Egemenlik Tasviri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(01), 55-87.
- Kazancı, M. (2006). Althusser, İdeoloji ve İdeolojiyle İlgili Son Söz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 24, 67-93.
- Kolukırcık, K. (2014). Osmanlı Devleti'nde İlk Resmî Konservatuvar Olan Dârülelhan'da Derleme ve Yayın Faaliyetleri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35, 479-798.
- McLellan, D. (2009). *İdeoloji*. (Çev. B. Yıldırım). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özer, A. (2017). Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Işığında Cumhuriyet Dönemi Devlet ve Sahne Sanatları Eleştirisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 569-576.
- Öztürk, O. M. (2018). Dârülelhan Sürecinde Garpcıların Şark Mûsikisiyle Baş Etme Stratejileri, *Konservatoryum*, 5(1), 131-157.
- Subaşı, S. T. (2018). Marx'ta İdeoloji Eleştirisi ve Kavramın Farklılaşan Görünümleri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 147-164.
- Sucu, İ. (2012). Althusser'in Gözünden İdeoloji ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak Yeni Medya, *Selçuk İletişim*, 7(3), 30-41.
- Taşdelen, D., Doğrusöz, N., Ergur, A. (2021). Çalkantılı Bir Dönemin Kültür Sahnesi Olarak Dârülelhan: Geleneğin Yeniden Tanımlanması, *Türkiyat Mecmuası*, 31(2), 819-849.
- Topakkaya, A. (2007). İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış, *EÜHFD*, 11(1-2), 163-180.
- Vatandaş, S. (2018). Farklı İdeolojik Kimlikler Açısından Sosyal Medyanın Anlam ve Önemi, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 30, 418-438.
- Yavuz, D. ve Özen, E. (2021). *Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nı Hazırlayan Kurumlar ve Bireysel Çalışmalar*, Songül Karahasanoğlu (Ed.), Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Tarihçesi içinde. (27-52 ss.). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, M. A. ve Bayrakçı, Ö. F. (2024, Temmuz 5-7). *İlk Konservatuvarımız Dârülelhan'ın Eğitim Kadrosu ve Yaptıkları Çalışmalar*. 9th International CEO Communication, Economics, Organization & Social Sciences Congress (pp.265-270). Astana, Kazakhstan.